

УДК 378.147

Павло ШЕРЕМЕТ,

*Кіровоградська льотна академія Національного авіаційного
університету, м. Кропивницький*

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА КОМПОНЕНТІВ ПРОФЕСІЙНОГО ІМІДЖУ ВЧИТЕЛІВ ІСТОРІЇ

У статті розглянуто важливість професійних та особистісних якостей для формування професійного іміджу вчителя історії. Автором наголошено на тому, що професійний імідж виступає показником культури педагогічної діяльності, яка забезпечує професійну ідентифікацію й саморозвиток особистості вчителя історії. Завдання роботи полягало у визначенні та теоретичному обґрунтуванні компонентів, які є основними складниками професійного іміджу вчителя історії. Установлено, що основними компонентами, які впливають на формування професійного іміджу вчителя історії, є соціально-поведінковий, емоційно-вольовий, особистісний та професійно-педагогічний. Розкрито показники сформованості компонентів професійного іміджу вчителів історії.

Ключові слова: *імідж, професійний імідж, учитель історії, компоненти професійного іміджу.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. За останні роки постійно зростає роль професійного іміджу учителя у навчальному і виховному процесах. Це зумовлено зміною пріоритетів у суспільстві, підвищенням вимог до вчителя у загальноосвітній школі, піднесенням національної ідеї України. Імідж сучасного вчителя є результатом тих об'єктивних вражень, які виникають про даного педагога в учнів,

© Шеремет П.

батьків, колег, керівництва, громадськості тощо. Продуктивність професійного іміджу учителя визначається тим, як він себе позиціонує, які цінності проповідує, як володіє аудиторією, як може мотивувати учнів до подальшого розвитку.

Якщо говорити про професійний імідж вчителя історії в умовах сьогодення, мова йде не тільки про знання, якими він має володіти в межах історичної науки. Учитель історії має бути всебічно розвинутою людиною, з багатим внутрішнім світом, високим інтелектом, володіти знаннями з інших дисциплін – економіки, психології, комп'ютерних технологій, ораторської майстерності, історії українського та зарубіжного мистецтва, української мови та ін. Окрім цього, у сучасному світі вчитель історії має володіти іноземною мовою на досить високому рівні, тому що багато корисної інформації для учнів та вчителів видається англійською мовою. Адже, щоб бути з учнями “на одній хвилі”, потрібно інтегруватися у міжнародну спільноту, презентувати свої досягнення та проекти, реалізувати творчий потенціал, мати вміння логічно, швидко та широко мислити.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор, дає підстави стверджувати, що, незважаючи на велику кількість наукових досліджень у галузі педагогіки та психології (І. Альохіна, В. Бебик, М. Вудкок, Ф. Кузін, Д. Френсіс, І. Володарська, Н. Гузій, А. Морозов, С. Панчук, О. Чебикін, Л. Браун, О. Горovenko, Ю. Дзядевич, Т. Довга, І. Зубкова, Т. Іванова, В. Ісаченко, А. Калюжний, Г. Капто, Л. Кравченко, Т. Кулакова, В. Михайлова, І. Ніколаєску, І. Розмолодчикова, В. Черепанова та ін.), практичного досвіду підготовки висококваліфікованих фахівців-істориків (Л. Гумільов, О. Дубасенюк, В. Майборода, Т. Мунаварова, С. Нікітчина та ін.), в Україні бракує наукових праць, присвячених формуванню саме професійного іміджу вчителя історії. У науці мало досліджуваними є педагогічні аспекти визначення сукупності професійних, особистісних та соціально-поведінкових якостей, які надають можливість створити позитивний професійний образ вчителя історії, спрямований на взаємодію з учнями та виховання в них інтересу до предмету історії. На нашу думку, саме професійний імідж виступає

показником культури педагогічної діяльності, яка забезпечує професійну ідентифікацію й саморозвиток особистості вчителя історії.

Мета статті полягає у визначенні та теоретичному обґрунтуванні компонентів, які є основними складниками професійного іміджу вчителя історії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Професійний імідж вчителя історії має велике значення для історичної освіти та супроводжується величезною роботою над собою. Індивідуальність та особиста харизма учителя історії, розвиток його особистості, загальної та професійної культури стають цінністю педагогічної освіти та утворюють професійний імідж вчителя. Сучасний учитель історії має володіти навичками критичного мислення, вміти розв'язувати нові завдання, знаходити ефективні рішення та втілювати творчу думку в кожний урок, орієнтуватися в русі інформації, яка постійно оновлюється та змінюється, в тому числі іноземною мовою, приймати участь у міжнародних форумах, симпозиумах, конкурсах, конференціях. Все це важливе сьогодні для формування професійного іміджу вчителів історії. Вчителям-історикам потрібно дуже швидко орієнтуватися у сучасному світі – вони мають володіти аналітичними здібностями, сформувати звичку постійного порівняння та аналізу, відпрацьовувати автоматичний навик виявлення казуальних зв'язків – що до чого може призвести. Також важлива властивість істориків – уміння аргументувати свою точку зору: формулювати ідеї, відстоювати власну думку у полеміці. Ще один навик, який затребуваний у вчителів-істориків, здатність логічно говорити і структурувати писемне мовлення.

Дослідження науковців підтверджують, що власне професійний імідж уможливорює вияв ділових якостей людини, внесення у повсякденне спілкування особливого психологічного комфорту, він має могутню психотерапевтичну дію, наділяючи своїх володарів професійною впевненістю та комунікабельністю. У контексті сказаного зауважимо, що професійний імідж не може замінити професіоналізм фахівця. На нашу думку, він виступає тим інструментарієм, за допомогою якого яскравіше висвітлюються професійні якості людини.

Щодо цього заслуговує авторської уваги дослідження О. Ворожейкіної, яка, приділяючи увагу соціально-поведінковому чиннику, визначила такі складники іміджу професіонала:

високу самооцінку та впевненість у собі;

віру в доброзичливість людського оточення;

соціальну та особисту відповідальність “я – причина всього позитивного й негативного в моєму житті”);

бажання змінюватися й удосконалюватися та вміння ризикувати заради позитивних змін [1].

Досліджуючи формування професійного іміджу майбутнього вчителя фізичної культури, цікавою є думка про те, що професійний імідж моделюється також під впливом зовнішнього оточення, зокрема конкретного професійного середовища, у якому перебуває фахівець, і віддзеркалює результати його систематичної роботи над собою в період становлення творчої особистості. Для успішного виконання вчителем своїх основних завдань (навчати, розвивати та виховувати) потрібно, щоб він був авторитетом в очах своїх учнів. У контексті цієї проблеми науковці виокремлюють такі основні компоненти педагогічного іміджу майбутнього вчителя фізичної культури: предметно-професійний, особистий та соціально-поведінковий [1]. Слід зазначити, що професійно-особистісні значущі властивості (якості) вчителя будуть по-різному представлені залежно від того, хто їх оцінює.

Проблема формування особистісно-професійного іміджу вчителя відображена у дослідженні О. Козлової, яка розглянула її у феномені педагогічної майстерності, структурними компонентами якої, на думку науковця, є: морально-духовні цінності; педагогічні здібності; професійні знання; соціально-педагогічні якості; педагогічна техніка [2].

На основі аналізу наукових праць з проблеми визначення структурних компонентів професійного іміджу, М. Мазоренко виокремила такі складові компоненти іміджу професіонала: зовнішні компоненти іміджу; професійну та особистісну спрямованість; професійну компетентність; професійно-важливі психофізіологічні особливості; професійно-важливі властивості особистості; репутацію; особливості соціальної перцепції [3]. У цьому аспекті ми поділяємо думку

М. Мазоренко та зауважимо, що цікавим питанням психології праці є побудування об'єктивного образу людини-професіонала. Вирішення цього питання неможливо без вивчення психологічних складових та особливостей формування іміджу фахівця.

Науковець Н. Савченко вважає, що робота вчителя – альтруїстична, а значить, імідж вчителя – це не тільки індивідуальна мета. Особистість вчителя сприяє формуванню особистості учня. Тому турбота вчителя про свій імідж – це важлива задача педагогічної діяльності. У руслі наукової проблеми, дослідниця виокремила такі структурні компоненти професійного іміджу майбутнього вчителя: індивідуальні та особистісні якості, комунікативні, особливості професійної діяльності та поведінки, візуальний образ вчителя [4]. Ми підтримуємо думку Н. Савченко про те, що турбота вчителя про свій імідж – це професійна вимога. Загальновідомим є той факт, що візуальний образ вчителя “працює” перші п'ять хвилин заняття, а далі увагу учнів тримає особистість вчителя. Але все ж йому необхідно дотримуватися загальноприйнятих норм в одязі, зачісці, макіяжі, щоб не відволікати увагу на непотрібні деталі. В залежності від того, якою мірою вчитель володіє мистецтвом створення свого образу, можна говорити і про педагогічну майстерність.

Узагальнюючи здобутки науковців щодо окресленої проблеми, Т. Волосюк зацентрувала увагу на важливості таких компонентів професійного іміджу майбутніх майстрів виробничого навчання будівельного профілю: особистісно-інтелектуальний, практично-дієвий та соціально-образовий, ефективність яких обумовлюється взаємодією та взаємодоповненням один одного задля формування гармонійного сукупного образу професіонала [5].

У результаті наукового пошуку з виявлення та обґрунтування напрямків розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів історії та суспільствознавства в системі післядипломної освіти, О. Подліняєва виокремила такі компоненти ІК-компетентності: мотиваційно-ціннісний, когнітивно-діяльнісний та творчо-проектувальний [6]. Це обґрунтовано тим, що використання інтернет-технологій у системі підвищення кваліфікації відкриває перед педагогом нові

можливості. Спілкування в мережі Інтернет знімає часові та просторові обмеження взаємодії вчителів один з одним, дозволяє знайти одноподумців, обмінюватися досвідом роботи, працювати над спільними проектами. Дистанційна форма навчання з використанням мережі Інтернет формує у педагога досвід неперервної освіти, професійного спілкування та колективної діяльності.

Науковець М. Гриньова, досліджуючи педагогічну культуру майбутніх вчителів, обґрунтувала її структуру, що включає сукупність відносно статичних (структурних) і процесуальних (функціональних) компонентів, які розкривають різноманітність зв'язків і відношень між ними. М. Гриньова встановила, що структурні компоненти є сукупністю стійких педагогічних цінностей професійно-педагогічної діяльності, оволодіння якими забезпечує особистісну їх значущість [7].

У контексті нашого дослідження проблеми формування професійного іміджу вчителів історії, ми виокремлюємо такі компоненти: соціально-поведінковий, емоційно-вольовий, особистісний та професійно-педагогічний. Показниками сформованості соціально-поведінкового компоненту професійного іміджу вчителів історії є такі: утримування стійкої позиції педагога, який розуміє значущість своєї професії та може долати труднощі заради її соціальної цінності; вміння підносити престиж професії; удосконалення своїх сильних сторін й усунування слабких, відкритість та готовність до пошуку новизни, створення перспективи свого професійного розвитку; оптимістичне ставлення до людей; впевненість у собі як вчителя історії; педагогічна, ідейна та пізнавальна спрямованість; задоволеність професійною діяльністю.

Показниками сформованості емоційно-вольового компонента ми вважаємо: відсутність емоційної напруженості, страху перед дітьми; вміння регулювати свій емоційний стан, володіти собою, своїм голо- сом, мімікою, жестами; наявність вольових якостей.

В особистісному компоненті професійного іміджу вчителів історії ми виокремлюємо такі показники сформованості: зовнішній образ (костюм, зачіска, манери, міміка), акустичний образ (тембр, сила голосу, висота, темп мови), внутрішній образ (відповідальність, ділови-

тість, самокритичність, зібраність; доброзичливість, терпеливість, готовність прийти на допомогу іншим людям; комунікабельність, благородство, скромність; чесність, повага до дітей і їх дорослого оточення, справедливість; харизматичність, темперамент, настрої).

У професійно-педагогічному компоненті ми виокремлюємо такі показники сформованості: рівень знань з історії, педагогіки та психології, їх застосування на уроках історії; методики виховної роботи та основи міжособистісних стосунків у колективі; рівень знань із суміжних предметів (географії, суспільствознавства, правознавства та інших предметів гуманітарного циклу; прогнозування близьких і далекоглядних перспектив вирішення педагогічних завдань; наявність потреби в самоосвіті, саморегуляції, самовдосконаленні).

Висновки. Отже, вчитель історії має бути взірцем для учнів, учителів, батьків. Він постійно перебуває у русі подій, які відбуваються у світі та передає свою думку про це, надихає учнів на формування ідей, національної свідомості та вираження власної думки перед громадою. Завдяки професійному іміджу вчителя історії може створитися і відповідний імідж школи, педагогічного колективу. Саме тому професійний імідж вчителя історії може бути позитивним, негативним або нейтральним. У цьому полягає актуальність проблеми створення професійного іміджу вчителя історії у загальноосвітньому навчальному закладі. У контексті формування професійного іміджу вчителів історії, ми виокремлюємо такі компоненти: соціально-поведінковий, емоційно-вольовий, особистісний та професійно-педагогічний. Кожному компоненту відповідають показники сформованості.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямку полягають у розробці, обґрунтуванні та експериментальній перевірці педагогічних умов формування професійного іміджу вчителів історії, виявленні умов та способів розвитку педагогічної культури в системі післявузівської освіти; формування педагогічної культури викладача вищого навчального закладу, розвитку різних видів компетентностей вчителів історії, зокрема інформаційно-комунікаційної, географічної, правової; дослідження психологічних складників формування професійного іміджу вчителів історії.

Список використаної літератури

1. Ковальчук Л. Складники професійного іміджу майбутнього вчителя фізичної культури. Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві / Ковальчук Л., Ткачівська І., Презлята Г., Курилюк С. // зб. наук. праць. № 3 (19). – 2012. – С. 61–66.
2. Козлова О. Г. Відображення особистісно-професійного іміджу вчителя у феномені педагогічної майстерності : постметодика / О. Г. Козлова. – № 6. – 2012. – С. 40–44.
3. Мазоренко М. О. Психологічні складові іміджу сучасного фахівця / М. О. Мазоренко // Вісник Національного університету оборони України. – № 4 – (29). – 2012. С. 184–187.
4. Савченко Н. Загальна характеристика структурних компонентів професійного іміджу майбутнього вчителя. URL: <http://nauka.udpu.org.ua/wp-content/uploads/2013/04/Nataliya-Savchenko.pdf> (дата звернення 20.11.2017).
5. Волосюк Т. В. Компонентний склад структури професійного іміджу майбутніх майстрів виробничого навчання будівельного профілю / Т. В. Волосюк // Вісник Черкаського Університету. – № 8. – 2016. – С. 24–28.
6. Подліняєва О. О. Експериментальна перевірка ефективності розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності учителів історії та суспільствознавства в системі післядипломної освіти / О. О. Подліняєва // Педагогічний альманах. – Вип. 22. – 2014. – С. 179–186.
7. Гриньова В. М. Формування педагогічної культури майбутнього вчителя (теоретичний та методичний аспекти) : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / В. М. Гриньова ; Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. – 2001. – 30 с.

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор Діденко О. В.

Шеремет П. Н. Общая характеристика компонентов профессионального имиджа учителей истории

В статье рассмотрена важность профессиональных и личностных качеств для формирования профессионального имиджа учителей истории. Автор подчеркивает, что профессиональный имидж является показателем культуры педагогической деятельности, которая обеспечивает профессиональную идентификацию и саморазвитие личности учителя истории. Задание работы заключалось в определении и

теоретическом обосновании компонентов профессионального имиджа учителя истории. Установлено, что основными компонентами, которые влияют на формирование профессионального имиджа учителя истории являются: социально-поведенческий, эмоционально-волевой, личностный и профессионально-педагогический. Раскрыты показатели сформированности компонентов профессионального имиджа учителей истории.

Ключевые слова: *имидж, профессиональный имидж, учитель истории, компоненты профессионального имиджа.*

Sheremet P. General characteristics of components of professional image of history teachers

In the article it was presented theoretical analysis of professional and personal qualities the teacher of history professional image. It is focused that a professional image comes forward as an index of culture of pedagogical activity, that provides professional authentication and self-development of personality of history teacher. The aim of the article is in in determination and theoretical ground of components that are the basic elements of professional image of a history teacher. It was proved that basic components that influence on forming of professional image of history teacher are the following: social-and-behavioral, emotional-and-volitional, personal and professional-and-pedagogical. It was identified the indexes of components' formation of professional image of history teachers. The indexes of social-and-behavioral component are: firm position of teacher that that is aimed at social value and meaningfulness of the profession; ability to promote prestige of profession; self-improvement, openness and readiness in the search of novelty, professional development; optimistic attitude towards people; self-confidence as the teacher of history; pedagogical, ideological and cognitive orientation; satisfaction by the professional activity. The indexes of emotional-and-volitional component are: absence of emotional tension with children; ability to regulate the emotional state, voice, mimics, gestures; presence of volitional qualities. In the personal component of professional image of history teachers are such indexes: external image (suit, hair-do, manners, mimics), acoustic image (timbre, pitch, height,

rate of language), internal image (responsibility, efficiency, self-criticism; patience, willingness to help people; communicability, respect to children, charisma, temperament, mood). In a professional-and-pedagogical component we identify such indexes: level of history knowledge, pedagogics and psychology, their application at history lessons; methods of educative work and basics of interpersonal relations in class; level of knowledge in relative subjects: geography, social science, law science, etc.; need in self-education, self-regulation, self-perfection.

Keywords: *image, professional image, teacher of history, component of professional image.*